

NGA OPE MANUAO O NGI IWI NUNUI.

I. INGARANGI.

Ko Ingarangi te mana nui o te moana, o nehera iho a e haere nei, na te toa ano o tona iwi, na te kaha ki te hanga manuao, na te mea hoki he iwi noho moutere e ahu mai ana i te moana te oranga mona, na te moana ano hoki te putanga atu mo ana taonga, ka kaha ia ki te whakapuare i nga tini huarahi o te moana hei takanga mo ana kaupuke, mo nga tima, ko nga manuao hei tiaki kei tukinotia e nga taua a etahi atu iwi. Ki te taka te mana o te moana he iwi ke, ka mate a Ingarangi me ana koroni katoa tae mai ki o tatou nei moutere. Koia au i whakaaro ake ai tera o tatou hoa Maori e hiabha ki te korero iho i enei kupu, e whakaatu nei i te ahua o nga ope manuao o tawahi. He mea kohikohi mai enei kupu i roto i nga pukapuka a te pakeha i puta tata mai i te marama o Hune nei.

He mahi nga hapu me nga wehewehenga o tenei hanga o te manuao. Ko etahi i hangaia kia matotoru nga taha, hei arii mo te mata repo, kia taumaha nga pu, kia tino pakari nga wahi katoa; engari kaore i tino tere. Ko nga mea kaha enei ki te riri, ko nga toa e tomo ana ki te pipiritanga o te pakanga. Te ingoa ki te pakeha he "Battleship" me whakamaori he "Toa." E toru nga wehenga o enei, kei te ahua o nga tau o te hanganga ai, kei te nui o nga tana taumaha. Tetahi hapu nui o te manuao e huaina ana he "Cruiser," me whakamaori he "Heteri"; kaore i tino matotoru nga taha, he mama tona hanganga, he mama nga pu, engari he tere ake i nga "Toa." Ko nga "Heteri" ki mua, ki muri, ki nga taha hoki o nga toa rere ai, hei kiini i te hoariri, hei kawo korero, hei arahi hoki i nga tima me nga kaupuke hari taonga, pahihia hoki, i nga wa whawhai. E toru ano hoki nga wehenga o tenei hapu manuao, kei te nui o nga tana taumaha, o nga pu repo hoki. Kei raro i enei he hapu ke, tona ingoa he "Gunboat," he manuao ririki rawa enei, he torotoru ona pu, he tere, ko tana tino rakau patu he topiro. Kei raro rawa iho ko nga manuao "Topiro," he mea ririki rawa iho i te "Gunboat," engari he tere atu e tae ana ki te 30 ki te 35 macro i te haora te tere. E rua nga wehenga o enei, ko nga mea hari topiro, ko nga mea whai manuao hari topiro. Na te Ingarahi enei, nga mea whai manuao hari topiro, i hangaia hei pakanga ki a te Wiwi manuao hari topiro: te ingoa he "Torpedo-

boat Destroyer." Te ingoa o nga manuao hari topiro he "Torpedo-boat."

Ko te huihuitanga tenei o nga tino manuao a Te Ingarahi.

I. NGA TOA.

Ko te Wehenga Tuatahi;—

Tau i hanga ai.	Nga Tana.	Te tere i te haora.
91-96 Hapu Royal Sovereign e 8 nga man.	14150	17½ m.
1892 Renown.	12350	18 "
94-98 Hapu Majestic e 9 — —	14900	17½ "
1897 Hapu Canopus e 6 kaore ano i tino oti	12950	18¼ "
1898 Hapu Formidable e 6 — —	15000	18 "
1899 Hapu Duncan e 4 — —	14000	19 "

Hui katoa e 34 kua oti a e hangaia ana o tenei ahua.

E rua nga mea hou kua whakabaua e te Paremete o Ingarangi kia timataia i tenei tau.

Wehenga Tuarua;—

1887-93 11 Manuao 19500 haere atu 16½ ahu ki te 11940 atu ki 18½

He ropu kaha tenei e tutata tonu ana etahi ki nga mea o te wahanga tuatahi—engari na te ahua ririki o etahi, na te mea kua tawhito haere i tukua iho ai ki tenei wehenga.

Wehenga Tuatoru;—

1870-1882 12 Manuao 8320 tana ki 14 ki te 11880 te 14½

He manuao tawhito rawa enei e puritia ana i Ingarangi tonu hei tiaki i nga awa o tera whenua. Ko etahi kua whakaboutia nga mihini me nga repo. Kia ngaro ra nga tino toa i te moana ka whai waahi ai enei ki nga pakanga nunui o tawahi.

II. NGA HETERI (CRUISERS.)

Wehenga Tuatahi:

	Tana.	Macro Moana.
1886. Impericence } Warspite }	8400	16
1889. Blake } Blenheim }	9000	21½
1890. Edgar }	7350 ki	e 4, 19¾
1894. (e 9 manuao) Powerful }	te 7700	e 5, 20
1897. Terrible }	14200	22
1896. Diadem }	11000	e 4, 20½
1899. }	12000	e 4, 20¾